

Grice H.P., 1980: *Logika i konwersacja*, [w:] *Jezyk w swietle nauki*, red. B. Stanosz, Warszawa, 91-114.

Grzegorzycowa R., 1991: *Problem funkcji jezyka i tekstu w swietle teorii aktów mowy*, [w:] *Jezyk a kultura*, t. 4, s. 11-28.

Habrajska G., 2004: *Komunikacyjna analiza i interpretacja tekstu*, Łódź.

Jezyk w komunikacji, 2001: red. G. Habrajska, t. 1-3, Łódź.

Kalisz R. 1993: *Pragmatyka jezykowa*, Gdańsk.

Kiklewicz A., 2006: *Komunikatywizm i kognitywizm – dwa bieguny współczesnego jezykoznawstwa funkcjonalnego (dwa małe „nie” czy jedno wielkie „TAK”)*, [w:] *Jezyk a komunikacja 9. Kognitywizm i komunikatywizm – dwa bieguny współczesnego jezykoznawstwa. Dyskusja przy okrągłym stole*, pod red. W. Chłopickiego, Kraków, s. 13-38.

Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi, 2002: red. J. Stewart, Warszawa.

Nęcki Z., 2000: *Komunikacja międzyludzka*, Kraków.

Paduczewa J., 1987: *Presupozycje a inne typy informacji zdaniowej*, *Przegląd Humanistyczny* 6, s. 93-109.

Puzynina J., 1997: *O warunkach udanej komunikacji jezykowej*, [w:] *Słowo – wartość – kultura*, Lublin, s. 122-126.

Searle J.R., 1987: *Czynności mowy. Rozważania z filozofii jezyka*, Warszawa.

Searle J.R., 1999: *Umysł, jezyk, społeczeństwo*, Warszawa.

Szymanek K., 2001: *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*, Warszawa.

Tokarz M., 2000: *Semantyka sytuacyjna a interpretacja wypowiedzi niedosłownych*, *BPTJ*, z. LV, s. 5-18.

Wierzbicka A., 1999: *Jezyk – umysł – kultura*, red. J. Bartmiński, Warszawa.

Hanna Stypa: Niemieckie frazeologizmy zoonimiczne i ich ekwiwalenty w jezyku polskim¹

Przedmiot i cel badań

Przedmiot badań stanowiły niemieckie frazeologizmy zoonimiczne, tj. takie, które w swoim składzie leksykalnym zawierają nazwy zwierząt, i ich ekwiwalenty w jezyku polskim.

Jako frazeologizmy (związki frazeologiczne) traktowano odtwarzalne połączenia wyrazowe, których komponenty zespolone są w postaci grupy wyrazowej lub zdania (z wyłączeniem przysłów, powiedzeń, sentencji oraz skrzydlatych wyrażen). Konstrukcje te charakteryzują się względną stabilnością strukturalno-leksykalną. Transformacje w obrębie morfoskładni i na płaszczyźnie leksykalnej są możliwe w różnym stopniu. Wyrażenia te są niejednorodne semantycznie: jako frazeologizmy interpretowano zarówno konstrukcje, których znaczenie całkowite nie wynika z sumy znaczeń poszczególnych elementów (*vollidiomatische* oraz częściowo *teildiomatische Phraseologismen*), jak i jednostki, które można odczytywać dosłownie (*nicht-idiomatische Phraseologismen*). Związki frazeologiczne to

¹ Rozprawa napisana w jezyku niemieckim, oryginalny tytuł: *Deutsche Phraseologismen mit Zoolexem als Basiskomponente und ihre Äquivalente im Polnischen*.

jednocześnie wyrażenia nacechowane stylistycznie i emocjonalnie.

Celem rozprawy było ustalenie polskich odpowiedników wybranej grupy frazeologizmów w języku niemieckim i analiza relacji ekwiwalencji między porównywanymi jednostkami. Zbadano także, jakie struktury języka polskiego mogą być traktowane jako ekwiwalenty związków frazeologicznych współczesnego języka niemieckiego. Praca jest synchronicznym studium konfrontatywnym.

Ekscerpcja materiału językowego – korpus

Jednostki niemieckie pochodzą przede wszystkim z jednojęzycznych słowników frazeologicznych lub idiomatycznych (Duden 2002; Müller 1994; Schemann 1993). W niewielu przypadkach wykorzystano słowniki ogólne współczesnego języka niemieckiego (Duden 1999; Duden 2003). Baza empiryczna obejmowała 342 niemieckie frazeologizmy zoonimiczne i pod względem formalnym miała charakter niejednorodny. Wśród wyrażen wyróżniono frazeologizmy werbalne, nominalne, adverbialne, predykatywne, zdaniowe, sfrazeologizowane zdania częściowe, porównania frazeologiczne oraz połączenia bliźniacze². Ekwiwalenty w języku polskim uzyskano także

na podstawie źródeł leksykograficznych. Wyeksцерpowano je zarówno z jednojęzycznych słowników frazeologicznych (Bąba, Liberek 2001; Głowińska 2000; Müldner-Nieckowski 2003; Skorupka 2002), jak również z uniwersalnych słowników współczesnej polszczyzny (Dunaj 1999; Szymczak 2002). Pomocne okazały się również *Słownik polszczyzny potocznej* autorstwa Anusiewicza i Skawińskiego (2000) oraz *Phraseologisches Wörterbuch Polnisch-Deutsch* pod redakcją Ehegötz (1989). Poza tym w procesie pozyskiwania polskich odpowiedników słowniki dwujęzyczne używano sporadycznie.

W formach frazeologizmów uwzględniono komponenty fakultatywne. Wiele niemieckich i polskich konstrukcji występowało w wariantach.

Metoda badawcza

Studium ma charakter konfrontatywny. Jako metodę badawczą wybrano podejście unilateralne. Język niemiecki był językiem wyjściowym, polski docelowym. Analiza składała się z następujących etapów:

- Niemieckiemu frazeologizmowi zoonimicznemu przyporządkowano definicję jego znaczenia. Była ona sformułowana na podstawie parafraz zawartych w jednojęzycznych słownikach frazeologicznych lub uniwersalnych i obejmowała treści denotatywne oraz konotatywne.

² Wymienione pojęcia są tłumaczeniami terminów niemieckich.

- Semantyczna parafraza, traktowana jako stały punkt odniesienia, stanowiła podstawę dalszych badań w obrębie systemu języka polskiego. Wyszukiwano jednostki o takim samym lub zbliżonym znaczeniu. Proces uzyskiwania odpowiedników został ograniczony najpierw do podsystemu frazeologicznego. Jeśli stwierdzono, że w języku polskim nie istnieje ekwiwalentny związek frazeologiczny, obszar poszukiwań rozszerzano na cały system językowy. Ekscerpowano konstrukcje jak najdokładniej oddające znaczenia form niemieckich. Uwzględniana była przy tym nie tylko denotacja, ale także konotacja i walory ekspresywne polskich wyrażen. Nie wykluczano, że w języku docelowym frazeologizmom języka wyjściowego mogą odpowiadać konstrukcje niefrazeologiczne. W takich przypadkach analiza porównawcza była zakończona na tym etapie.
- Jeśli uzyskano frazeologiczny odpowiednik w języku polskim, można było przystąpić do właściwej analizy konfrontatywnej. Porównanie obejmowało stwierdzenie podobieństw oraz różnic między jednostkami i było zakończone określeniem stopnia ekwiwalencji oraz przyporządkowaniem analizowanej pary wyrażen do odpowiedniej grupy ekwiwalencyjnej.

Analiza konfrontatywna i jej wyniki

Analizie porównawczej poddano 593 pary wyrażen niemieckich i polskich. Liczba przebadanych relacji ekwiwalencji była wyższa niż ilość jednostek niemieckich, ponieważ w korpusie występowały przypadki poliekwiwalencji (jednemu frazeologizmowi niemieckiemu odpowiadały co najmniej dwa wyrażenia w języku polskim), a sememy frazeologizmów wieloznacznych traktowano oddzielnie. Niektóre warianty leksykalne analizowano także osobno. Było to spowodowane semantycznymi lub stylistycznymi różnicami między komponentami.

Konfrontacja dotyczyła aspektu semantycznego oraz formalnego i obejmowała 4 płaszczyzny:

- znaczenie frazeologiczne (A),
- leksykalny skład komponentów (B),
- typ frazeologizmu (C),
- morfoskładnię (D).

Dwa pierwsze poziomy odnosiły się do aspektu semantycznego, dwa następne do aspektu formalnego. Ich kolejność nie była przypadkowa. Wymiarem dominującym jest semantyka. Aby jak najdokładniej ująć wszelkie rozbieżności między konstrukcjami w obu językach, na płaszczyźnie znaczenia frazeologicznego wyróżniono trzy, na pozostałych dwa stopnie zgodności.

Jako pierwszą analizie poddano warstwę znaczenia frazeologiczne-

go (A). Był to punkt wyjścia niemiecko-polskiego porównania. Przyjęto szeroką koncepcję terminu *znaczenie*, według której konotacja interpretowana jest jako integralna część znaczenia (m.in. w oparciu o stwierdzenia Černyševaj (1985); Dobrovól'skiego (1981); Palm (1995); Wotják (1992)). Nacechowanie stylistyczne i elementy emocjonalno-wartościujące traktowano jako semantyczną specyfikę frazeologizmów. Na płaszczyźnie A badano semantyczną strukturę frazeologizmów (znaczenie podstawowe, semy precyzujące oraz konotację)³. Wyróżniono tu trzy stopnie zgodności między konfrontowanymi jednostkami:

- A₁ – zgodność całkowita (zarówno w obrębie znaczenia podstawowego, semów precyzujących, jak i elementów konotacji),
- A₂ – zgodność częściowa (rozbieżności w obrębie semów precyzujących oraz / i konotacji),
- A₃ – brak zgodności (różnice także w obrębie znaczenia podstawowego).

Drugą płaszczyzną konfrontacji był leksykalny skład komponentów (B), który poddano analizie ilościowej oraz jakościowej (znaczenie poszczególnych komponentów:

³ Semantyczną strukturę jednostek ustalano na podstawie wymienionych powyżej jednojęzycznych słowników frazeologicznych, rzadziej słowników ogólnych.

tów: zakres semantyczny, styl)⁴. Celem badań było również stwierdzenie, czy polskie ekwiwalenty zawierają zooleksemy, a jeśli tak, czy odpowiadają one jednostkom w leksykalnym składzie frazeologizmów niemieckich. Na tym poziomie wyróżniono dwa stopnie zgodności między analizowanymi parami:

- B₁ – zgodność całkowita,
- B₂ – brak zgodności (jeśli porównywane konstrukcje wykazywały minimalne rozbieżności w tym aspekcie konfrontacji, oznaczano je symbolem B₂).

W przypadku typu frazeologizmu (C) określany był rodzaj konstrukcji jednostek (m.in. frazeologizm werbalny, nominalny, adwerbialny, zdaniowy, porównanie frazeologiczne). Na tej płaszczyźnie wyróżniono dwa stopnie zgodności:

- C₁ – zgodność całkowita,
- C₂ – brak zgodności.

Na poziomie morfoskładni (D) przedmiotem porównania była morfologiczno-syntaktyczna struktura frazeologizmów, tj. przynależność komponentów do określonych grup części mowy oraz ich kategorie morfologiczne, składnia wewnętrzna i zewnętrzna, a także

⁴ Znaczenie komponentów frazeologicznych określano głównie na podstawie podanych wyżej jednojęzycznych słowników ogólnych. Korzystano także z uniwersalnych słowników niemiecko-polskich (Bzdęga, Chodera, Kubica 2001; Piprek, Ippoldt 2002; PONS 2001).

funkcje syntaktyczne w związku wyrazowym. Przy konfrontacji nie uwzględniano różnic typologicznych oraz komponentów fakultatywnych.

Wyróżniono tu dwa stopnie zgodności między konfrontowanymi wyrażeniami:

- D_1 – zgodność całkowita,
- D_2 – brak zgodności (symbolem D_2 oznaczano pary wykazujące minimalne rozbieżności w wyżej wymienionych aspektach).

Ze względu na trudności techniczne zrezygnowano z określenia zgodności częściowej na płaszczyznach B, C i D. Granice między zgodnością całkowitą i częściową oraz częściową i jej brakiem byłyby zbyt płynne i nieostre. Nie byłoby możliwe stwierdzenie, gdzie dokładnie przebiega linia oddzielająca różnice niewielkie (zgodność częściowa) od tych większych (brak zgodności).

Kombinacje stopni zgodności i rozbieżności na każdym poziomie analizy utworzyły model ekwiwalencyjny – siatkę typów i grup ekwiwalencyjnych. Określono 3 główne typy ekwiwalencji: ekwiwalencję całkowitą, częściową i zerową.

Pod pojęciem *ekwiwalencji* rozumiano semantyczno-formalną zgodność znaków językowych lub ich kombinacji w dwóch lub kilku językach (por.: Krohn 1994: 73; Laskowski 2003: 129). Zjawisko to interpretowano jako wielkość podlegającą stopniowaniu, w obrębie

której można wyróżnić aspekty mniej i bardziej dominujące.

Poziom ekwiwalencji częściowej był mocno rozczłonkowany. Wynikało to z bardzo restrykcyjnego odgraniczenia ekwiwalencji całkowitej od częściowej. W przypadku stwierdzenia minimalnych rozbieżności na jednej z czterech płaszczyzn konfrontacji, badaną parę jednostek automatycznie klasyfikowano w obrębie ekwiwalencji częściowej. Ekwiwalencję całkowitą pojmowano więc jako zbieżność we wszystkich aspektach konfrontacji. Terminem ekwiwalencji częściowej określane były przypadki całkowitej lub częściowej zgodności w zakresie znaczenia frazeologicznego przy jednoczesnym występowaniu mniejszych lub większych zbieżności i różnic w leksykalnym składzie komponentów, typie frazeologizmu oraz morfoskładni.

Przypadki, w których frazeologizm niemiecki odpowiadały polskie konstrukcje niefrazeologiczne, klasyfikowano w obrębie ekwiwalencji zerowej. Ekwiwalencja zerowa oznaczała więc brak systemowego odpowiednika frazeologicznego w języku docelowym. Za pomocą różnych środków leksykalnych było jednak możliwe osiągnięcie częściowej zgodności między jednostkami badanych języków (metoda kompensacyjna). W takich przypadkach zakładano wystąpienie rozbieżności formal-

nych przy takim samym lub podobnym znaczeniu.

Podsumowując, można stwierdzić, że przyjęty model ekwiwalencyjny sprawdził się – każda analizowana para jednostek znalazła w nim miejsce. Jako model preskryptywny obejmował on wszystkie potencjalne kombinacje. Jednak praktyka pokazała, że niektóre połączenia były niemożliwe. Dotyczy to grup II-2, II-4, II-10 i II-12, dla których charakterystyczne były oznaczenia C_2 i D_1 . Rozbieżności w obrębie typu konstrukcji (płaszczyzna C) wykluczały pojawienie się zgodności struktury morfosyntaktycznej (płaszczyzna D). Wymienione grupy można więc usunąć z modelu ekwiwalencyjnego. Spośród pozostałych grup nie wszystkie były reprezentowane w badanym korpusie (II-6, II-11, II-14). Wśród 593 przeanalizowanych par stwierdzono:

- 45 przypadków ekwiwalencji całkowitej (7,6 %),
- 406 przypadków ekwiwalencji częściowej (68,5 %),
- 142 przypadki ekwiwalencji zerowej (23,9 %).

Przykłady:

Ekwiwalencja całkowita (I):

- *<stur / störrisch> wie ein Esel – uparty jak osioł*
- *ein schlauer Fuchs – <chytry / szczwany / (cwany)> lis*
- *{an jmdm.} ablaufen wie das Wasser an der Gans – sphywać {po kims} jak woda po gęsi*

- *mit den Hühnern aufstehen – wstać z kurami*
- *die Katze im Sack kaufen – kupować kota w worku*
- *<auf das / aufs> richtige Pferd setzen – <stawiać / postawić> na dobrego konia*
- *das schwarze Schaf – czarna owca*
- *den Stier bei den Hörnern <fassen / packen / nehmen> – <chwycić / brać / złapać / łapać> byka za rogi*

Ekwiwalencja częściowa (II):

- *Perlen vor die Säue werfen – rzucać perły przed wieprze (II-1)*
- *{mit jmdm.} die Pferde stehlen können – można {z kims} konie kraść (II-3)*
- *die Fische im Wasser singen hören – czuć pismo nosem (II-5)*
- *auf dem hohen Pferd sitzen – woda sodowa uderzyła {komuś} do głowy (II-7)*
- *(eine) heilige Kuh – święta krowa (II-8)*
- *Schwein haben – mieć <fart(a) / fuksa> (II-9)*
- *{jmdm.} einen Bären aufbinden – strugać {z kogoś} wariata (II-13)*
- *einen Ochsen auf der Zunge haben – mówić {komuś} odjęło (II-15)*
- *ein weißer Rabe – biały kruk (II-16)*

Ekwiwalencja zerowa (III):

- *Hahn im Korb(e) – rodzynek (pojedynczy leksem)*
- *eine kleine Kröte – beczelna smarula (luźny związek wyrazowy)*
- *mit den Wölfen heulen₂ – kiedy wejdziesz między wrony, musisz krakać jak i one (przysłowie)*
- *einen Bock haben – (poufale, najczęściej o zachowaniu dzieci): być*

upartym, krnąbrnym; użyte w stosunku do dorosłych wyraża czyjś bezpodstawny, dziecinny upór (parafraza)

Syntetyczne omówienie wyników analizy na poszczególnych płaszczyznach

Płaszczyzna A

W grupach ekwiwalencyjnych z oznaczeniem A₂ (II-8, II-9, II-13, II-15) pary frazeologizmów podzielono na 3 podgrupy. Podgrupa 1 obejmowała jednostki wykazujące rozbieżności w obrębie semów precyzujących. Dotyczyły one restrykcji selekcyjnych (np. *weder Fisch noch Fleisch* ([-Hum]) – *ni to ni* <owo / sio> ([+/-Hum], II-13)) lub zakresu znaczeniowego (np. <eine Biene / <(ei)ne / die> Fliege / <die / eine> Mücke> <machen / drehen>₁ – <zniknąć / ulotnić się / rozplynąć się> jak *kamfora* (dodatkowo: [bez śladu], II-15)).

Podgrupa 2 zawierała konstrukcje różniące się w warstwie stylistycznej. Rozbieżności między jednostkami niemieckimi i polskimi wynosiły zazwyczaj 1 poziom w hierarchii stylów. Większość frazeologizmów niemieckich była wyrażeniami swobodnymi, wśród jednostek polskich dominowały konstrukcje potoczne.

Do podgrupy 3 zaklasyfikowano frazeologizmy wykazujące rozbieżności zarówno w obrębie semów precyzujących, jak i w warstwie

stylistycznej. Różnice w warstwie semów precyzujących dotyczyły zakresu znaczeniowego lub restrykcji selekcyjnych, np.: *schwitzen wie ein* <Affe / Schwein> (bez podania konkretnych sytuacji, rub.) – <pocić / spocić się> jak (*ruda*) *mysz* (w *pologu*) ([często ze zdennerwowania, strachu lub wysiłku], pot.-swob., II-9), *die Böcke von den Schafen* <trennen / scheiden / sondern> ([+Hum], pot.) – *oddzielić / odróżnić* <ziarno od plew(y)> ([-Hum], neutr.-podn., II-13). Rozbieżności stylistyczne wynosiły z reguły 1,5 poziomu w hierarchii warstw stylistycznych. Wśród jednostek niemieckich dominowały wyrażenia potoczne i swobodne, wśród polskich zaś konstrukcje swobodno-rubaszne i rubaszno-wulgarne.

Płaszczyzna B

Leksykalny skład komponentów poddano analizie jakościowej oraz ilościowej.

Przypadków, w których porównywane frazeologizmy wykazywały jedynie różnice ilościowe, było niewiele (np.: {jmdn.} *wie ein Stück Vieh behandeln* – *traktować {kogoś} jak bydło* (II-5), *arm wie eine Kirchenmaus* – *biedny jak mysz kościelna* (II-5)). Zazwyczaj stwierdzano rozbieżności w obu aspektach analizy.

Jeśli chodzi o znaczenie komponentów, uwzględniono wszystkie kategorie semantyczne: m.in.

zakres znaczeniowy, występowanie form zdrobniających i zgrubiających oraz styl.

Rozbieżności w obrębie zakresu semantycznego komponentów (przede wszystkim zooleksemów) stwierdzono m.in. w niektórych parach z grupy ekwiwalencyjnej II-1: *dumm wie ein Bock* – *głupi jak baran*, *sanft wie ein Lamm* – *łagodny jak baranek*, *Perlen vor die Säue werfen* – *rzucić perły przed wieprze*. Różnice tego typu wykazywały także niektóre czasowniki, np.: *schreien wie <eine angestochene Sau / ein gestochenes Schwein>* – *kwiczeć jak zarzynane prosię* (II-9), *<schwätzen / schnattern> wie eine Elster / schnattern wie eine <Ente / Gans>* – *<gadać / trajkotać / mówić> jak katarynka* (II-9), *herumstolzieren wie der Hahn auf dem Mist* – *chodzić (dumny) jak paw / chodzić jak indyk* (II-13). W przypadku *schnattern / schwätzen* i *mówić* oraz *herumstolzieren* i *gehen* z rozbieżnościami w obrębie zakresu znaczeniowego wiązały się niezgodności stylistyczne. Uwzględniono także obecność zdrobnień i zgrubień w leksykalnym składzie komponentów frazeologicznych. W 4 parach zdrobnienia były jedynymi rozbieżnościami na tym poziomie konfrontacji (w pozostałych przypadkach stwierdzono jeszcze inne niezgodności semantyczne): *(eine) graue Maus* – *szara myszka*, *weiße Mäuse sehen₁* – *widzieć białe my-*

szki, der Vogel ist ausgeflogen – *ptaszek wyfrunął* (II-1) oraz *<eine dumme / alberne / blöde> Gans* – *głupia gąska* (II-9).

Ponieważ przedmiotem analizy były niemieckie frazeologizmy zoonimiczne, zbadano, czy w leksykalnym składzie polskich ekwiwalentów występują zooleksemy. Analiza wykazała, że tylko część polskich odpowiedników zawiera jednostki tego typu (40,8%). Jeszcze mniejsza jest liczba zooleksemów zgodnych. Uogólniając stwierdzono, że wraz z malejącym stopniem ekwiwalencji między analizowanymi konstrukcjami ilość polskich frazeologizmów zoonimicznych była także coraz niższa.

Płaszczyzna C

W analizowanym korpusie niemieckim frazeologizmom werbalnym odpowiadały:

- frazeologizmy werbalne (126 przypadków),
- frazeologizmy zdaniowe (19 przypadków),
- porównania frazeologiczne (8 przypadków),
- frazeologizmy predykatywne (2 przypadki),
- sfrazeologizowane zdania częściowe (2 przypadki),
- oraz ekwiwalenty zerowe: parafrazy (30 przypadków), leksemy (16 przypadków), luźne związki wyrazowe (1 przypadek), przysłowia (1 przypadek).

Niemieckim frazeologizmom nominalnym odpowiadały w języku polskim:

- frazeologizmy nominalne (40 przypadków),
- porównania frazeologiczne (7 przypadków),
- frazeologizmy werbalne (2 przypadki),
- frazeologizmy przymiotnikowe (1 przypadek),
- frazeologizmy zdaniowe (1 przypadek),
- oraz odpowiedniki zerowe: leksemy (45 przypadków), luźne związki wyrazowe (8 przypadków) i parafrazy (7 przypadków).

Jako ekwiwalenty niemieckich porównań frazeologicznych traktowano:

- porównania frazeologiczne (116 przypadków),
- frazeologizmy werbalne (31 przypadków),
- frazeologizmy predykatywne (2 przypadki),
- frazeologizmy zdaniowe (2 przypadki),
- frazeologizmy nominalne (1 przypadek),
- oraz odpowiedniki niefrazologiczne: parafrazy (13 przypadków) i leksemy (1 przypadek).

Niemieckim frazeologizmom zdaniowym odpowiadały polskie:

- frazeologizmy zdaniowe (59 przypadków),
- frazeologizmy werbalne (11 przypadków),
- porównania frazeologiczne (6 przypadków),

– frazeologizmy nominalne (4 przypadki),

- sfrazeologizowane zdania częściowe (1 przypadek),
- oraz ekwiwalenty zerowe: parafrazy (17 przypadków) i przysłowia (1 przypadek).

Ponadto niemieckim frazeologizmom predykatywnym odpowiadały frazeologizmy predykatywne (6 przypadków). Frazeologizmy adverbialne skonfrontowano z frazeologizmami adverbialnymi (1 przypadek) oraz leksemami (1 przypadek). Ekwiwalentami sfrazeologizowanych zdań częściowych były sfrazeologizowane zdania częściowe (2 przypadki) i frazeologizmy werbalne (1 przypadek). Jedynej niemieckiej formie bliźniaczej odpowiadała parafraza.

Wśród polskich ekwiwalentów poszczególnych konstrukcji niemieckich dominowały jednostki tego samego typu.

Płaszczyzna D

Stwierdzono, że wiele rozbieżności na płaszczyźnie morfoskładni wynikało m.in. z:

- różnic ilościowych (rozbieżności są podkreślone m.in. *schwimmen wie eine bleierne Ente* – pływać jak siekiera, <eine / die> *Kröte schlucken* – <połknąć / przełknąć> *gorzka pigułka* (II-5)),
- odmiennej walencji czasowników (rozbieżności są podkreślone, m.in. *{jmdm.} einen Bären aufbinden* (dopełnienie w celowniku) – *stru-*

gać {z kogoś} wariata (dopełnienie w postaci grupy przyimkowej), *auf dem hohen Ross sitzen* (grupa przyimkowa) – *zadzierać nosa* (dopełniacz) (II-13),
 – oraz z faktu, że tą samą funkcję składniową mogą pełnić różne elementy frazeologizmów (rozbieżności są podkreślone, np. (<der / ein>) *Hecht im Karpfenteich* – <istny / prawdziwy> *szatan*₂ (grupa przyimkowa jako przydawka – przymiotnik jako przydawka) (II-13).

Spis symboli i skrótów

1, 2, 3, ...	cyfra arabska u dołu oznacza poszczególne sememy frazeologizmów wieloznacznych
/	ukośnik oddziela warianty frazeologiczne
< >	nawias ostry wskazuje wymienne komponenty frazeologizmów (warianty)
( )	w nawias okrągły ujęte są fakultatywne komponenty frazeologizmów
{ }	nawias klamrowy wskazuje elementy uzupełniane przez kontekst
[ ]	w nawiasie kwadratowym podana jest semantyczna struktura frazeologizmów
[+Hum]	obecność cechy kategoryalnej [człowiek]
[-Hum]	brak cechy kategoryalnej [człowiek]
neutr.	stylistycznie neutralnie
podn.	podniośle
pot.	potocznie
rub.	rubasznie
swob.	swobodnie

Najważniejsze monografie

- Burger H., 2003: *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin.
- Djatschkow A., 1997: *Untersuchungen zur konfrontativen Phraseologie der deutschen und der russischen Gegenwartssprache am Beispiel der semantischen Felder der menschlichen Intelligenz mit der allgemeinen Bedeutung „Dummheit / Klugheit“ und „zyno- cmь / ym“*, Greifswald.
- Dobrowol'skij D., 1997: *Idiome im mentalen Lexikon: Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung*, Trier.
- Fleischer W., 1997: *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen.
- Földes C., 1996: *Deutsche Phraseologie kontrastiv: intra- und interlinguale Zugänge*, Heidelberg.
- Földes C., 1987: *Aspekte phraseologischer Äquivalenz in der ungarischen, deutschen und russischen Gegenwartssprache*, Jena.
- Hessky R., 1987: *Phraseologie. Linguistische Grundfragen und kontrastives Modell deutsch → ungarisch*, Tübingen.
- Krohn K., 1994: *Hand und Fuß. Eine kontrastive Analyse von Phraseologismen im Deutschen und Schwedischen*, Göteborg.
- Laskowski M., 2003: *Semantische und pragmatische Aspekte der deutschen und polnischen Phraseologie*, Zielona Góra.
- Palm Ch., 1995: *Phraseologie: eine Einführung*, Tübingen.
- Roos E., 2001: *Idiom und Idiomatik. Ein sprachliches Phänomen im Lichte der kognitiven Linguistik und Gestalttheorie*, Aachen.

Schippan Th., 2002: *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen.

Toledo E., 2004: *Vergleichende Phraseologie der spanischen und der deutschen Sprache. Untersuchungen anhand einer Auswahl verbaler Phraseologismen mit der allgemeinen Bedeutung „Angriff auf eine Person“*, Hamburg.

Wotjak B., 1992: *Verbale Phraseolexeme in System und Text*, Tübingen.

Pozycje słownikowe

Anusiewicz J., Skawiński J., 2000: *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa – Wrocław.

Bąba S., Liberek J., 2001: *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa.

Bzdęga A., Chodera J., Kubica S., 2001: *Podręczny słownik niemiecko-polski. Handwörterbuch Deutsch-Polnisch*, Warszawa.

Bzdęga A., Chodera J., Kubica S., 2001: *Podręczny słownik polsko-niemiecki. Handwörterbuch Polnisch-Deutsch*, Warszawa.

Duden 2003: *Deutsches Universalwörterbuch*, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich.

Duden 11, 2002: *Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich.

Duden 1999: *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 10 Bänden*, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich.

Dunaj B., 1999: *Słownik współczesnego języka polskiego.*, t. 1-2, Warszawa.

Ehegötz E. et al., 1989: *Phraseologisches Wörterbuch Polnisch-Deutsch*, Leipzig.

Głowińska K., 2000: *Popularny słownik frazeologiczny*, Warszawa.

Müldner-Nieckowski P., 2003: *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa.

Müller K., 1994: *Lexikon der Redensarten*, Gütersloh.

Piprek J., Ippoldt J., 2002: *Wielki słownik niemiecko-polski z suplementem*, t. 1-2, Warszawa.

Piprek J., Ippoldt J., 2002: *Wielki słownik polsko-niemiecki z suplementem*, t. 1-2, Warszawa.

PONS 2001: *Duży słownik niemiecko-polski*, Poznań.

PONS 2001: *Duży słownik polsko-niemiecki*, Poznań.

Schemann H., 1993: *Deutsche Idiomatik. Die deutschen Redewendungen im Kontext*, Stuttgart – Dresden.

Skorupka S., 2002: *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa.

Szymczak M., 2002: *Słownik języka polskiego PWN*, t. 1-3, Warszawa.

Najważniejsze prace zbiorowe

Baur R.S., Chłosta Ch., Piirainen E. (eds.), 1999: *Wörter in Bildern – Bilder in Wörtern: Beiträge zur Phraseologie und Sprichwortforschung aus dem Westfälischen Arbeitskreis*, Hohengehren.

Börner W., Vogel K. (eds.), 1998: *Kontrast und Äquivalenz. Beiträge zu Sprachvergleich und Übersetzung*, Tübingen.

Häcki Buhofer A., Burger H., Gautier L. (eds.), 2001: *Phraseologie Amor. Aspekte europäischer Phraseologie. Festschrift für Gertrud Gréciano zum 60. Geburtstag*, Hohengehren.

Hartmann D., Wirrer J. (eds.), 2002: *Wer A sägt, muss auch B sägen. Beiträge zur Phraseologie und Sprichwortforschung aus dem Westfälischen Arbeitskreis*, Hohengehren.

Lewicki A.M. (red.), 1996-2002: *Problemy frazeologii europejskiej*, t. I-II, Warszawa; t. IV-V, Lublin.
Sabban A., Wirrer J. (eds.), 1991: *Sprichwörter und Redensarten im interkulturellen Vergleich*, Opladen.

Ważniejsze artykuły

Büchler M., 1998: *Kontrastive Analyse phraseologischer Einheiten mit Tierbezeichnungen im Russischen und Italienischen*. [w:] Eismann W. (ed.), 1998: *Europhras 95. Europäische Phraseologie im Vergleich. Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*, Bochum, s. 67-78.

Černyševa I. I., 1985: *Struktur des sprachlichen Zeichens und sprachliche Kommunikation*, DaF 2/1985, s. 88-91.

Czochralski J. A., 2001: *Deutsche und polnische Vergleichswendungen. Ein Versuch*, [w:] Kramer U. (ed.), 2001: *Lexikologisch-lexikographische Aspekte der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen, s. 151-157.

Dobrowol'skij D., 1981: *Semanalyse bei der Untersuchung der phraseologischen Semantik*, [w:] *Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig, Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe* 30/1981, s. 444-448.

Eckert R., 1990: *Spezifisches bei der konfrontativen Untersuchung der Phraseologie zweier oder mehrerer Sprachen*, *Zeitschrift für Slawistik* 35/1990, s. 488-492.

Eismann W., 1989: *Zum Problem der Äquivalenz von Phraseologismen*, [w:] Gréciano G. (ed.), 1989: *Europhras 88. Phraséologie Contrastive. Actes du Colloque International Klingenthal – Strasbourg*, 12.-16.05.1988, Strasbourg, s. 83-93.

Eismann W., 1995: *Pragmatik und kulturelle Spezifik als Problem der Äquivalenz von Phraseologismen*, [w:] Baur R. S., Chlosta Ch. (eds.), 1995: *Von der Einwortmetapher zur Satzmetapher. Akten des Westfälischen Arbeitskreises Phraseologie / Parömiologie*, Bochum, s. 95-119.

Korhonen J., Korhonen B., 1995: *Phraseologische Äquivalenz und Differenz am Beispiel deutscher, englischer und finnischer Verbidiome*, [w:] Kromann H.-P., Kjaer A. L. (eds.), 1995: *Von der Allgegenwart der Lexikologie. Kontrastive Lexikologie als Vorstufe zur zweisprachigen Lexikographie. Akten des internationalen Werkstattgesprächs zur kontrastiven Lexikologie*, 29.-30.10.1994 in Kopenhagen, Tübingen, s. 67-90.

Korhonen J., Wotjak B., 2001: *Kontrastivität in der Phraseologie*, [w:] Helbig et.al. (eds.), 2001: *Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch*, 1. Halbband, Berlin / New York, s. 224-235.

Porsch P., 1997: *Phraseologismen im interkulturellen Vergleich*, [w:] Barz I., Schröder M. (eds.), 1997: *Nominationsforschung im Deutschen: Festschrift für Wolfgang Fleischer zum 75. Geburtstag*. Frankfurt a./M. / Berlin / Bern / New York / Paris / Wien, s. 191-200.

Prędotka S., 1986: *Polnische Entsprechungen der Redensart Eulen nach Athen tragen*, *Proverbium* 3/1986, s. 233-241.

Sternkopf J., 1992: *Bedeutungsschichten in phraseologischen Einheiten*, DaF 2/1992, s. 95-99.

Sternkopf J., 1993: *Tierbezeichnungen in phraseologischen Einheiten*, *Muttersprache* 103/1993, s. 324-331.

Szczępek J., 2003: *Tierbezeichnungen im Komponentenbestand der deutschen und der polnischen Phraseologismen. Versuch eines Vergleichs*, [w:] Korcakova J., Beyer J. (eds.), 2003: *Königgrätzer Linguistik- und Literaturtage*, Hradec Kralove, s. 313-329.

Chrissou M., 2001: *Deutsche und neugriechische Phraseologismen mit animalistischer Lexik. Eine kontrastive Analyse auf der Wörterbuch- und Textebene*, EliSe. Essener Linguistische Skripte – elektronisch 1/1/2001, s. 89-121 (www.uni-essen.de, 15.12.2004).

Najważniejsze publikacje pokonferencyjne

Eismann W. (ed.), 1998: *Europhras 95. Europäische Phraseologie im Vergleich. Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*, Bochum.

Gréciano G. (ed.), 1989: *Europhras 88: Phraséologie contrastive. Actes du Colloque International Klingenthal-Strasbourg*, 12-16 mai 1988, Strasbourg.

Sandig B. (ed.), 1994: *Europhras 92: Tendenzen der Phraseologieforschung*, Bochum.